

»NOB U CRNOJ GORI 1941—1945 — HRONOLOGIJA DOGAĐAJA«

Istorijski institut SR
Crne Gore, Titograd, 1963.

Radeći na programu sistematskog istraživanja i naučne obrade istorije narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, Istorijski institut SR Crne Gore izdao je Hronologiju događaja Narodnooslobodilačke brbe u Crnoj Gori (1941—1945). Ona obuhvata oko tri hiljade hronoloških jedinica u kojima su izneseni podaci o događajima počev od 17. aprila, tj. dolaska okupatorskih trupa, pa do 4. januara 1945. godine, kada je Crna Gora oslobođena. Neke od njih se odnose na događaje u Hercegovini. Podaci o događajima raspoređeni su po mjesecima, a ovi opet po danima. Za većinu događaja po danima data je samo po jedna hronološka jedinica, dok je za neke, koji su se desili u istom danu, dato desetak, pa i više podataka, u zavisnosti od arhivske građe, kao i od značaja samih zbivanja. Tako je 13. juli Dan ustanka naroda Crne Gore, dat u 40 hronoloških jedinica, koje, sinhronizovane, dobrim dijelom rekonstruišu i sam ustanak. Rijetki su dani za koje nisu dati podaci o nekom događaju.

U hronologiju su unesena i neka zbivanja za koja se nisu mogli utvrditi tačni datumi. Takve hronološke jedinice stavljene su na kraju mjeseca. Ako je pak za jedan događaj datum sporan, a autori nisu uspjeli da ga tačno utvrde i žele da se to i putem saopštavanja postigne, stavljana su u napomenama, ispod hronoloških jedinica, i oprečna mišljenja.

Interesantno je pratiti događaje koji su se zbivali u istom danu na raznim mjestima. Tako, dok je u jednom danu, 12. februaru 1942. godine, Narodnooslobodilački partizanski bataljon »Carev laz« potopio na Skadarskom jezeru brod »Skender-beg«, a NOP bataljon »Jovan Tomašević« vodio borbe sa Italijanima kod Orahova, dotle je u Banjanima održano vojno savjetovanje štaba Nikšićkog i Durmitorskog NOP odreda i Operativnog štaba za Hercegovinu, formiran Narodnooslobodilački odbor za pljevaljski srez i Sreski narodnooslobodilački odbor za Podgoricu. Tako se hronološkim jedinicama stiče uvid i u problemsku raznovrsnost narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije Crne Gore, a na nekim mjestima i Hercegovine.

Hronološko ređanje podataka o događajima, svojom konkretnošću, sasvim određeno osvjetljava neka pitanja koja su u dosadašnjoj istoriografiji o narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji ili nedovoljno objašnjena ili nisu poznata. Tako se u ovoj knjizi uočava i potvrđuje dosada malo poznata činjenica o tome da su u 1941. godini odbori Narodnooslobodilačkog fonda na teritoriji Crne Gore formirani prije narodnooslobodilačkih odbora i da su oni nešto kasnije prerasli u narodnooslobodilačke odbore. Takođe se jasno vidi da u 1941. godini nisu formirani odbori Narodnooslobodilačkog fronta, što se često zamjenjuje ili izjednačava sa odborima Narodnooslobodilačkog fonda.

Izbor događaja koji su obuhvaćeni ovom Hronologijom zavisi je u prvom redu od stanja arhivske građe i stepena razvitka istoriografije o narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji. Poznato je da su za vrijeme rata

propale mnoge arhive, kako partijskih organizacija, tako i štabova partizanskih odreda, narodnooslobodilačkih odbora i dr. Ovo se o Crnoj Gori može reći naročito za 1941. godinu kao i za period od juna 1942. godine, kada je glavnina partizanskih snaga napustila Crnu Goru, pa do septembra 1943. godine, kada je došlo do formiranja II udarnog korpusa. U nedostatku arhivske građe autori su se za cijeli ratni period služili memoarskom građom i objavljenom literaturom memoarskog karaktera.

Uvid u korišćenje fondovima, građom i literaturom može se steći zahvaljujući pregledu izvora koji je naveden uz svaku hronološku jedinicu.

Velika je šteta što se autori nisu orijentisali i na dokumenta o aktivnosti okupatora i domaćih kvislinga. Oni su kako se kaže u predgovoru, neprijateljsku aktivnost obuhvatili samo utoliko ukoliko je ona neposredno uticala na razvitak narodnooslobodilačkog rata i revolucije u Crnoj Gori. Međutim, bez građe o djelatnosti neprijatelja ne može biti naučnog, istorijskog sagledavanja NOR i revolucije.

I pored ovih primjedaba, knjiga po svom karakteru, sadržaju i namjeni solidno informiše čitaoca, kako o događajima, tako i o arhivskoj građi i drugim izvorima koji su upotrijebljeni. Koliko je poznato, ovo je u našoj zemlji jedna od prvih hronologija događaja iz narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Polazeći od ove konstatacije, koja uključuje i sticanje prvih iskustava putem ovakve vrste saopštavanja događaja, sigurno je da bi istoričari koji obrađuju istoriju novijeg perioda mogli samo poželjeti da ovakvih publikacija, na putu stvaranja analitičkih, a zatim i sintetičkih istorijskih radova, bude što više.

Nevenka Bajić